

דף הרחבות לנושא –

דיני מוקצה (שיעור 1)

פתיחה לדיני מוקצה

שיעור מספר 37

במהלך השיעור אנו מבררים מתי, ומאיזה טעם, תוקן איסור טלטול. ברם במספר מקומות בש"ס נשמע שישנם הסוברים שיש איסור מוקצה מדאורייתא. בסוגיה הבאה מובאת ברייתא המונה חמישה חיובי מלקות על מעשה אחד. רבה מנסה להסביר מהם חמשת האיסורים שלוקים עליהם. מדבריו עולה שאחד מהם הוא איסור מוקצה!

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מז עמוד ב

(אמר אביי לרבה:) מוקצה דאורייתא הוא? - אמר ליה: אין, דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, ואזהרתה מהכא - מלא תעשה כל מלאכה. אמר ליה: והא את הוא דאמרת; בעאי מיניה מרב חסדא, ואמרי לה בעאי מיניה מרב הונא: הביא שה מאפר ושחטו תמיד ביום טוב מהו? ואת אמרת לן, (אמר לי) עלה: שה - ולא הבכור.... יכול לא יביא מן המוקצה? אמרת: מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו - אף כל שאיסור גופו גרם לו, יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו, אלא איסור דבר אחר גרם לו. ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא - מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר? ועוד: הא את הוא דאמרת: חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב. אלא: אפיק הבערה ועייל עצי אשירה

אביי מקשה על רבה שתי קושיות. ראשית, אם מוקצה דאורייתא, מדוע מותר להקריב בהמה שלא הוקצתה לפני יום טוב, בשונה משאר מאכלים אסורים שאסור להקריב על המזבח? שנית, בברייתא הנידונה כבר מנו איסור מלאכה אחד. אמנם בשבת לוקים על כל אב מלאכה בנפרד, אך רבה סובר שביום טוב לוקים פעם אחת על חילול יום טוב, גם אם בפעולה אחת עבר על מספר מלאכות. אם כך, רבה לא יכול למנות את איסור מוקצה בנפרד מאיסור המלאכה הנוסף שכבר מנה!

יצוין ששתי הקושיות לא בהכרח דוחות את עצם הרעיון שרבה סובר שאיסור מוקצה דאורייתא. הקושיה הראשונה מפתיעה. בברייתא נאמר שהסיבה שמותר להקריב מוקצה הוא מפני שהוא אינו איסור בעצמותו, אלא רק איסור שחל עליו מחמת שלא הוכן לפני יום טוב. בהחלט יתכן שאיסור מוקצה הוא דאורייתא, אך לא נאסר להקריב אותו מכיוון שאינו איסור חפצא! הקושיה השניה לא תוקפת את עצם הרעיון שמוקצה דאורייתא, אלא את יכולתו של רבה למנות את המוקצה כאיסור נוסף בברייתא הנידונה. אין סיבה שהקושיה השניה תניא את רבה ממחשבתו שמוקצה הוא איסור תורה.

מהו אותו איסור מוקצה? כך רש"י מסביר את הלימוד והאיסור –

רש"י מסכת פסחים דף מז עמוד ב

והכינו - במזומן, שמזמן כל צורכו היום, ויאמר דבר זה לצורך היום דמשום טורח מלאכת שבת לא צריך, דהכתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וכיון דלאו מזומן הוא, והכתוב קראו הכנה - הויא לה מלאכה ועובר עליה משום לא תעשה כל מלאכה.

בתחילת מסכת ביצה האמוראים דנים במחלוקת בית הלל ובית שמאי אודות ביצה שנולדה ביום טוב. רבה מסביר שמדובר ביום טוב שחל אחרי שבת, כך שהביצה נוצרה בשבת ונולדה ביום טוב, ולכן אסור לאכול אותה ביום טוב. מסבירה הגמרא –

תלמוד בבלי מסכת ביצה דף ב עמוד ב

רבה לטעמיה, דאמר רבה: מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו - חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב. - אמר ליה אביי: אלא מעתה, יום טוב בעלמא תשתרי! - גזרה משום יום טוב אחר השבת. - שבת דעלמא תשתרי! - גזרה משום שבת אחר יום טוב

רבות יש לברר בסוגיה. לצורך הדיון הנוכחי, אנו מתמקדים בשאלה אם הכוונה היא שיש כאן איסור דאורייתא. רש"י מפנה אותנו בחזרה לסוגיה במסכת פסחים -

רש"י מסכת ביצה דף ב עמוד ב

ורבה - דאסר בהכנה שאינה בידים ממש. לטעמיה דאמר רבה - בפסחים (מז, ב), ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא.

במסכת עירובין רבה חזר על דבריו, שביצה שנולדה ביום טוב שאחרי השבת אסורה. מעירים בעלי התוספות

תוספות מסכת עירובין דף לח עמוד ב

רש"י פירש בביצה דרבה לטעמיה דאמר אליביה באלו עוברין (פסחים מז): דמוקצה דאורייתא מהאי קרא ולא נהירא ועוד דמשמע התם דהדר ביה

תוספות מעירים שבפסחים משמע שרבה חזר בו מטענתו שאיסור מוקצה דאורייתא. וכן הקשה הרשב"א -

חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף ב עמוד ב

רבה לטעמיה דאמר רבה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו וכו'. פרש"י ז"ל רבה לטעמיה דאית ליה מוקצה דאורייתא כדאמרי בפסחים בפרק אלו עוברין... מוקצה דאורייתא, דכתיב 'והכינו את אשר יביאו', ואזהרתיה מ'לא תעשה כל מלאכה'.

ואין פרושו נכון. חדא - דהתם הדר ביה רבה במסקנא, ועוד קשיא לי, דאם איתא, למה לי דאמר 'וקסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה', דאפילו גמרה האידנא נמי תתסר, ואפילו י"ט גרידא שבת גרידא נמי תתסר משום מוקצה, ומאי שנא י"ט אחר השבת?

הרשב"א מקשה על רש"י שתי קושיות - ראשית, בפסחים רבה חזר בו ומסביר את הברייתא אחרת. שנית - אם הנושא הוא מוקצה, למה האיסור הוא רק ביום טוב שאחר השבת, ולא בכל דבר שנולד בכל שבת או יום טוב?

לאור זאת, ראשונים חלקו על רש"י וביארו שמדובר כאן באיסור שאינו המוקצה הרגיל. לדוגמא בעל המאור מבאר -

המאור הקטן מסכת ביצה דף א עמוד א

אף על פי שטעם הכנה דרבה במשנתנו זו ובכל הדומה לה יותר רחוק מכל שאר הכנות האמורות בתלמוד לענין מוקצה, שאין בזה שום סרך מוקצה, אלא שאין מותר בשבת דבר שנברא ביום טוב מאתמול, ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת מאתמול, ואין בזה שום סרך מוקצה, אלא גזירת הכתוב כך היא, והיינו דאיצטריך רבה למימר "כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה", ואילו היה בדבר סרך מוקצה לא היה צריך לומר "מאתמול גמרה", אלא "כל ביצה דמתילדא האידנא, האידנא גמרה לה, וכיון דלא איתכנא מאתמול - אסירא". אלא בעל כרחך אין כאן חשש מוקצה, וגזירת הכתוב היא בהכנה הבאה מיום קדש לחבירו, אבל בהכנה הבאה בו ביום אין בה שום איסור

בעל המאור מסביר שלפי רבה יש גזירת הכתוב מיוחדת האוסרת שיום קודש אחד יכין לחברו. לא מדובר באיסור מוקצה, ואפילו לא באיסור נולד במובנו הרגיל.

מה שמעסיק אותנו בדיון הנוכחי הוא שבשונה מרש"י, ראשונים אחרים הדגישו שלא מדובר באיסור מוקצה, וגם לא בהכרח באיסור "נולד" הרגיל (באיסור זה נעסוק בשיעור אחר).

אך ראשונים ופוסקים תירצו את דברי רש"י. הרדב"ז (בשם רבו) דחה את קושיות הרשב"א -

רדב"ז על מסכת ביצה דף ב עמוד ב (מובא בשיטה מקובצת)

ואין קושיות אלו מחוורות בעיני מורי נ"ר, דהא דהדר ביה רבה התם ואוקמה בעצי אשרה היינו משום קושיא שנית שהקשה לו אביי: "ועוד, הא אמרת אין חלוק מלאכות ביום טוב", דאילו משום קושיא קמייתא היה לו לתרץ דמשום הכי מביא מן המוקצה, משום דכתיב "ממשקה ישראל", מן המותר לישראל, ולא אימעוט אלא טבל ודומה לו,

שאיסור גופו גרם לו ... אלא קושיא שניה הכריחתו לאוקומי בעצי אשרה, ולא למימרא דהדר ביה מהא דאמר דמוקצה הוא מן התורה.

רבו של הרדב"ז תירץ את קושיות הרשב"א מהסוגיה בפסחים כמו שהערנו לעיל – הקושיה הראשונה אינה קשה במיוחד. הקושיה השנייה אינה דוחה את עצם האפשרות שמוקצה אסור מדאורייתא ביום טוב, אלא דוחה את העמדת הברייתא כמבוססת על איסור זה.

הרשב"א הקשה – אם האיסור הוא שהביצה לא מוכנה לפני יום טוב, מדוע רבה הדגיש שהביצה הוכנה יום קודם? הרדב"ז מתייחס לשאלה זו –

וא"ת אם כן גמרה האידנא נמי תיתסר כמו שהקשה הרב ז"ל. וי"ל דאין הכי נמי דאפילו גמרה האידנא מיתסרה אלא משום דלא אפשר שתהא נגמרת ונולדת ביום אחד לא אמר הכי והא דאמר מאתמול גמרה לה שלא תאמר שנגמרה לה זה שני ימים ויהיה חול מכין ליום טוב ... וא"ת ביום טוב גרידא ליתסר כדאקשי הרב ז"ל. כבר נשמר מזה רש"י ופירש "אחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמיננה מבעוד יום של חול", ופירוש לפירושו: כיון שהיא תרנגולת העומדת לאכילה, ואוכלא דאיפרת הוא, ביום טוב דעלמא שריא בהא הכנתה דבידי שמים נעשית, וליכא בחול משום נולד דאוכלא דאיפרת הוא. אבל ביום טוב שלאחר השבת אסירא, מפני שאותה הכנה שבידי שמים נעשית בשבת, והויא כמאן דליתא, שיום טוב צריך הכנה דחול, וגבי ביצה לא בעינן הכנה אלא דבידי שמים דהיינו גמר ביצה. הלכך בשבת גרידא וביום טוב גרידא מדינא שריא שהרי הכנתה דבידי שמים נעשית בחול והיא אינה צריכה להכנה אחרת, אבל להכנה דגמר ביצה, שהיא בידי שמים, ודאי צריך, שאין דעתו של אדם על מה שלא בא לעולם כלל, דהא ביצים לא עבידי דאתו, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל פרק כל כתבי. אבל מכיון דגמרה לה מאתמול, כיון שהתרנגולת עומדת לאכילה שהוא מפני שהביצה כאחד מאבריה דאוכלא דאיפרת היא, הלכך ביום טוב אחר שבת אסירא מפני שאותה הכנה דבידי שמים דדמיה להכנה דבידי אדם נעשית בשבת. וזהו שכתב רש"י ז"ל תרי זימני משום דאיתכן בידי שמים בשבת כלומר ההכנה הצריכה נעשית בשבת מה שאין כן בשבת גרידא וביום טוב גרידא.

הרדב"ז מסביר כך – מציאותית הביצה לא תהיה מוכנה תוך יום. אם ערב יום טוב הוא חול, אין בכך שום בעיה, מכיון שהביצה הייתה מוכנה בפועל ביום חול. היפרדות הביצה מהתרנגולת היא עניין טכני, מכיון שהתרנגולת מוכנה לשחיטה ואכילה ביום טוב. לכן הגמרא ציינה את המציאות, שביצה מוכנה יום לפני שהיא מוטלת, ושהאיסור תקף רק אם ערב יום טוב הוא שבת.

אחר שיישבנו את דבריו, נבחן בקצרה לאיזה מוקצה התכוון רש"י –

שיטה מקובצת מסכת ביצה דף ב עמוד א

וכתב רש"י ז"ל בהגהה דמאן דאית ליה מוקצה יליף מ"והכינו", והני מילי במידי דחזי למיכל. וכן כתב לקמן גבי עצים שנשרו מן הדקל, אבל בדרבנן, כגון מוקצה דאיסור טלטול דלאו בר אכילה כי הכא (חסר כאן)

כיצד מסיקים מן הפסוק את דין המוקצה הייחודי הזה? מסביר הפני יהושע -

פני יהושע מסכת ביצה דף ב עמוד ב

נראה לענ"ד ברור דמשמע ליה לרש"י דעיקר פשטא דקרא ד"והיה ביום הששי והכינו", היינו דקפיד קרא שאין לאכול בשבת או ביום טוב שום דבר מה שלא הוכן בששי, דהיינו בדבר דשייך הכנה, כגון עצי מוקצה ונולד. אבל הא דדרשינן שאין שבת מכין ליו"ט וכן להיפך, אין זה כלל במשמעות המקרא, והיכן רמיזא? ועוד דאי ס"ד דקפיד קרא משום טירחא דיו"ט להכין בו לשבת, א"כ ביצה שנולדה באחד בשבת או לאחר יום טוב ליתסר נמי בחול, וכן עצים שנשרו בשבת או ביום טוב ליתסרו בחול, כקושית רש"י ותוספות! אלא על כרחך דעיקר קפידא דקרא היינו משום איסור מוקצה שאין לאכול דבר שלא הוכן מבעוד יום, כגון נולד וכיוצא בו, אלא דממילא אמרינן, כיון דהכנה זו חשיבא שמתרת האיסור, א"כ הו"ל מלאכה, ואסור לעשותה ביום טוב או בשבת לצורך מחר, משא"כ בחול, דלא שייך איסור מוקצה, א"כ לא מיקרי הכנה דממילא מלאכה הוא וכן פרש"י להדיא בפסחים ע"ש. נמצא דאי לאו דמוקצה אסור, תו לא שייך הכנה דרבה כלל

הפני יהושע מסביר שזה עובד כך – משמעות הפסוק היא שצריכים לאכול בשבת (ויום טוב) את מה שהוכן לפני. מכיון שבפסוק אנו מצווים להכין לשבת לפני, ההכנות הללו נחשבות מלאכות, ואסור לעשותן ביום טוב שלפניו. אך מהו הדין במה שהוכן מאליו, כגון ביצה שנגמרה הכנתה ביום טוב בלי ההתערבות של האדם? ודאי שהאדם לא עובר על איסור בכך שהתרנגולת שלו יצרה ביצה בשבת שחלה בערב יום טוב! בעל כרחנו, אומר הפני יהושע, הציווי להכין מראש אומר שמה שנוצר מעצמו בשבת בערב יום טוב יאסר בטלטול ובשימוש, כדין מוקצה.

לכן, בכדי שתהיה משמעות לאיסור שלמד רבה מ"והיה ביום הששי והכינו", בהכרח צריכים לזהות איסור מוקצה מן התורה.
לאור זאת מסיק הפני יהושע שכל המהלך נועד להראות שהתורה מזהה איסור של מוקצה החל על אוכל שלא הוכן לפני שבת/יום טוב.
בסוף דבריו הפני יהושע מחדד שרוב הראשונים העדיפו להבין שכוונת רש"י אינה למוקצה באמת, אלא לאיסור לטרוח ביום טוב לצורך שבת או להיפך. אך הפני יהושע חוזר וטוען שלפי רש"י האיסור הוא חלק מאיסור מוקצה שנלמד מ"והיה ביום הששי והכינו".

❖ מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון במוקצה

משנה מסכת שבת פרק יח משנה א

מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש, אבל לא את האוצר האמוראים התלבטו בפירוש משנה זו. בגמרא מוצעות שתי אפשרויות –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכו עמוד ב

מאי אבל לא את האוצר?

שלא יתחיל באוצר תחלה. ומני - רבי יהודה היא, דאית ליה מוקצה ...

ואי בעי ... מאי אבל לא את האוצר - שלא יגמור כולו, דילמא אתי לאשוויי גומות, אבל אתחולי מתחיל. ומני - רבי שמעון היא, דלית ליה מוקצה

מדוע אין אפשרות לפנות את האוצר בשבת? לפי האפשרות הראשונה מדובר על אוצר תבואה שהיה סגור בכניסת שבת, ובעליו לא התכוון לפתוח אותו בשלב זה. מכיוון שהוא הקצה את התבואה הזאת מדעתו, היא נעשית "מוקצה" לפי רבי יהודה. בכדי שהמשנה תתאם גם לשיטת רבי שמעון, ש"לית ליה מוקצה", הגמרא מציעה אפשרות אחרת – אסור לפנות את האוצר לגמרי, מכיוון שבהכרח פינוי התבואה בתחתי האוצר יז את הקרקע וישווה את הגומות (דבר האסור משום איסור חורש).

מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, אם יש מוקצה, מופיעה במקומות רבים בש"ס. קצרה היריעה מציטוט כל הגמרות. לצורך הדיון כאן, נרשום רשימה של מקומות במסכת שבת בהם מחלוקתם מובאת – דף מד ע"א – רבי יהודה אוסר לטלטל של נר ישן, מכיוון שהוא מוקצה מחמת מיאוס, ורבי שמעון מתיר. שם – רבי יהודה אוסר לטלטל נר שהיה דלוק בכניסת שבת, גם אחרי שנכבה, מכיוון שבכניסת שבת הקצה אותו, והיה אסור לו לטלטל אותו שמא הטלטול יגרום לכיבוי רגעי של הלהבה. רבי שמעון מתיר לטלטל את הנר אם בכניסת שבת היה ידוע שהשמן שבנר יאזול אחרי כמה שעות, אך אם שם בנר כמות שמן שהייתה יכולה להספיק להשאירו דלוק במשך השבת כולה, רבי שמעון מודה שאסור לטלטל את הנר אחרי שנכבה. שם – מה שנותר מהשמן שבנר אחרי שהנר נכבה – רבי יהודה אוסר, רבי שמעון מתיר בשימוש. בדף מ"ו ע"ב מבואר שרבי שמעון סובר שאדם צופה את כיבוי הנר, בשונה מבכור, שניתן לשחוט ולאכול ביום טוב אם נופל בו מום, שאדם לא צופה שהמום יפול פתאום ביום טוב, ולכן רבי שמעון מודה שאסור לשחטו ולאכול גם אם נפל בו מום.

שם מ"ד ע"ב – מיטה שהיו עליה מעות בכניסת שבת (והייתה בסיס לדבר האסור). רבי יהודה אוסר לטלטל ורבי שמעון מתיר.

שם מ"ה ע"א – חיטים שזרע בקרקע וביצים שתחת התרנגולת (מציאויות אלו קיצוניות יותר מהאוצר, בו רק אחסן את התבואה והקצה מדעתו את השימוש. הזריעה, לעומת זאת, מייחדת את הזרעים לגידול, ולא לשימוש האדם בעתיד! לכן הגמרא מתלבטת בזה, אך רבי יוחנן מכריע שגם החיטים הללו אינן מוקצה לפי רבי שמעון).

שם – תאנים וענבים שבאמצע הליך הייבוש והפיכה לגרוגרות וצימוקים – כל מודים שמוקצה, גם אם נעשו ראויים לאכילה במהלך השבת. אך בפירות אחרים, שנותרים אכילים גם בתהליך הייבוש, מחלוקת – לפי רבי יהודה – מוקצים, מכיוון שהקצה אותם מדעתו. לפי רבי שמעון – אינם מוקצים, מכיוון שעדיין ראויים לאכילה.

(בדף מ"ה ע"ב יש דיון אם רבי שמעון אוסר לשחוט חיות הבאות מחוץ לתחום ביום טוב, כשם שאסר אכילת גרוגרות וצימוקים, מכיוון שלא העלה על דעתו שיבואו במשך היום)

שם דף י"ט ע"ב – רב ושמאל חלקו במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, במקרים הבאים – שמן שנותר בבית הבד אחרי הכתישה (שמקצה מדעתו), המחצלות המיועדות לכיסוי הזיתים או לכיסוי הסחורות שעל ספינה

(מוקצה מחמת חסרון כיס), עז המיועדת לחליבה, רחל המיועדת לגידול צמר, תרנגולת המיועדת להטלת ביצים, שוורים המיועדים לחרישה, ופירות המיועדים למסחר (תמרי דעסקא) (בכל אלו הקצה מדעתו לשימוש שלא יוכל לעשות בשבת ויום טוב).

במשנה שם בדף קנ"ו ע"ב – חלקו אם מותר להאכיל נבלה שמתה בשבת לכלבים (וגם שם חלקו רב ושמואל אם לפסוק כרבי שמעון או רבי יהודה).

מה הן גבולות המחלוקת?

הסטייפלר (הרב יעקב קנייבסקי) מסביר שעלינו להבחין בין שני סוגי מוקצה –

קהלות יעקב מסכת ביצה סימן ד

וודאי כל דבר שאינו מוכן הוא מוקצה, בין לרבי יהודה ובין לרבי שמעון. אלא שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון מה נקרא "אינו מוכן". דהא בגרוגרות וצימוקים דדחינהו בידיים מודה רבי שמעון דהוי מוקצה ... ולא התיר רבי שמעון אלא ביושב ומצפה, דזה חשיב מוכן לרבי שמעון, דכל שיש לו תקווה ליהנות ממנו – לא הקצהו מדעתו ... ורבי יהודה פליג, וסובר דגם זה חשיב אינו מוכן, והוי מוקצה. ויסוד מחלוקתם הוא בדבר שלא הכינו בידיים, וגם לא דחאו בהדיא, אי זה חשיב בלתי מוכן. דוודאי שמן שבנר לא הכינו ממש, שהרי להדלקה נתנו, אבל לא דחאו ממש, כיוון דאיכא צד השתמשות אי תכבה נרו. וכן תמרי דעיסקא ותרנגולת לביצתה ועז לחלבה, דכל זה אינו מוקצה לרבי שמעון, היינו משום דנהי דלא ייחדו בפירוש להשתמשות שלו, מכל מקום גם כן לא דחאו בהדיא, שרגילות הוא שבשעת הצורך נוטל מתמרי דעיסקא לעצמו, ושוחט עז ותרנגולת העומדים לחלב ולביצים, ואין כאן דיחוי להדיא, וזה חשיב מוכן לרבי שמעון. ולרבי יהודה לא חשיב מוכן אלא מה שמיוחד במפורש לצורכו, או שעיקרו עומד לכך בסתמא. ועל כל פנים יסוד דין מוקצה זה הוא מפאת שאינו מוכן, ועניין "אינו מוכן" הוא לכל חד כדאית ליה. ויסוד דין זה, דאינו מוכן הוי מוקצה, אסמכינהו רבנן אקרא ד"והכינו", דבעינן שיהיה מוכן

אבל יש עוד עניין מוקצה – הא דעצים ואבנים הוי מוקצה, לפי שאינו לא אוכל ולא כלי. והתם לאו הטעם שאינו מוכן אסור, דהא גם רבי שמעון מודה בעצים ואבנים, והרי אותם עצים אינם בגדר "אינו מוכן" אליבא דרבי שמעון, דאפילו עצים העומדים לסחורה אין כאן חסרון מוכן לרבי שמעון, שהרי תמרי דעיסקא נמי לסחורה קאי, ולא הוי מוקצה, משום שלפעמים נוטל לצורכו. וכל שכן עצים שכשיטלן לצרכו אין מפסיד עניין סחורתו ... ועוד, שבעצים ואבנים הוי מוקצה אפילו כשמייחדו בפירוש לאותו שבת, אלא אם כן ייחדו לתשמיש תדיר, דאז חל עליו שם כלי ... אלא הוא סוג מוקצה אחר, כיוון שאינו לא כלי ולא אוכל הוי מוקצה. וטעם איסור מוקצה זה הוא כמו שכתב הרמב"ם (וכאן מפורטים טעמי הרמב"ם שהובאו בשיעור)

הקהלות יעקב מסביר שיש שני סוגי מוקצה. מדוע אדם שחושב בדעתו לפני שבת שישתמש באבן מסוימת בשבת, שימושה עדיין אסור עליו, לכולי עלמא? הרי אם בכניסת שבת התכוון להשתמש, ולא הייתה סיבה למנוע את השימוש בהגעת השבת, גם רבי יהודה מודה שאין בכך איסור מוקצה?

על כרחנו, אומר הקהלת יעקב, שיש שני סוגי מוקצה –

האחד הוא המוקצה שאנחנו עוסקים בו בשיעור, "מוקצה מחמת גופו". מה שאינו כלי ואינו אוכל. כל החפצים הללו הם דברים שמעולם לא הגיעו לעולמו של האדם. הם מוקצים מעצם זה שהם מנותקים מהעולם של האדם. המוקצה הזה מזכיר לאדם את הדברים שכתב הרמב"ם, שהאדם יידע ויבין שהשבת אינה חול, ואינה זמן לקדם את העולם. מה שהיה מנותק מעולמו של האדם בכניסת השבת, יישאר כך במשך השבת. להוציא אותם מכך אינו די בהחלטה שישתמש בהם, אלא יש צורך להשתמש בהם בפועל. המוקצה הזה כל כך מנותק מהעולם של האדם, שגם רבי שמעון מסכים שלא ניתן להתיר אותו בעזרת מחשבה.

יש מוקצה אחר, שמבוסס על הרעיון (אך לא גזירת הכתוב שעלתה בדברי רבה בהרחבה הקודמת) של "והכינו את אשר יביאו". בשבת האדם יכול להשתמש, לנצל ולהיות ממנה שהיה מוכן לשימוש לפני השבת. רבי יהודה ורבי שמעון מסכימים שזו ההגדרה. המחלוקת היא רק מהן הגבולות. לכן הם מסכימים שבכור, שאין צפי מיוחד שיהפך לבעל מום ביום טוב, נשאר מוקצה גם אחרי שקיבל מום. רבי שמעון סובר שאם אדם צופה את כיבוי הנר במהלך השבת, הרי שהשמן שנותר היה מוכן מראש. רבי יהודה חולק, וסובר שהציפייה הזאת אינה מספיקה.

לאותה קטגוריה נכנסים המוקצים מחמת איסור, שיתכן שבמהלך השבת יוסר, המוקצה מחמת חסרון כיס, והמוקצה לסחורה. האדם מקצה אותם משימוש, וחלקו רבי שמעון ורבי יהודה אם האפשרות שיהיה בהם שימוש בשבת מספיקה בכדי להגדירם כמוכנים לשימוש בשבת.

- ערוך השולחן מגדיר את גבולות המחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון, וגם מסביר באלו עניינים אנו פוסקים כרבי יהודה ובאלו כרבי שמעון. שימו לב לנקודות הבאות בדבריו –
- מוקצה מחמת חסרון כיס – מדברי הקהלות יעקב היה משמע שהוא כלול בסוג המוקצה שאינו מוקצה מחמת גופו. האם ערוך השולחן מסכים? בשיעור על מוקצה מחמת גופו נגדיר בצורה ברורה יותר את גדרי המוקצה הייחודי הזה.
 - האם כלי שמלאכתו לאיסור הוא סוג של מוקצה, או דין נפרד? בשיעור הראשונים ניתקו בין איסורי הטלטול הללו (עם התלבטות בעיקר בדברי הרמב"ם). ראינו שערך השולחן הכריע שלפי הרמב"ם, לאחר ש"חזרו והתירו", לא נותר מתקנות נחמיה דבר. לכן לפי ערוך השולחן אך צפוי הוא שכלי שמלאכתו לאיסור גם הוא יהיה סוג של מוקצה מחמת גופו.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שח סעיף ו

ודבר ידוע שבכל מס' שבת נחלקו ר' יהודה ור"ש במוקצה ונולד דר"י אוסר ור"ש מתיר, ואיפסקא הלכתא כר"ש ... דקיי"ל כר"ש, וכדאמרינן בשלהי שבת [קנ"ז]. דבכולי שבת הלכתא כר"ש, ומיהו בנולד גמור, והיינו דבר חדש שלא היה בעולם כל עיקר, מודה ר"ש דאסור [תוספות עירובין מ"ו. ד"ה כל], וביצה חשבינן ישנה בעולם, והיינו שהיתה במעי התרנגולת ועכשיו יצאה לחוץ....

סעיף ז

ואם תשאל, כיון דקיי"ל כר"ש, דלית ליה מוקצה, אי"כ מהו זה דיני מוקצה שאסורים? והתשובה על זה, דודאי גם ר"ש מודה בהרבה מוקצות, כמו מוקצה דבעלי חיים דאמרינן [מ"ה]: דגם ר"ש מודה שבחיהן אסורין בטלטול, וכן מוקצה דגרוגרות וצמקים שהניחן לייבש ודחאן בידים מודה [שם], וכן מוקצה דחסרון כיס מודה ר"ש [קנ"ז]. וכן דבר שמלאכתו לאיסור לטלטלו מחמה לצל בלי שום צורך מודה ר"ש שאסור [תוס' ל"ו ד"ה הא ר"ש], וכן דבר המסריח אפילו ר"ש מודה שאסור לטלטל [רש"י מ"ו. ד"ה אבל ע"ש], וכן כל דבר שאין תורתו כלי עליו כלל כמו צרורות ועפר וכל כיוצא באלו מודה ר"ש [שם בגמ' דפריך אלא מעתה כל צרורות]. כללו של דבר: כל דבר שאינו ראוי לשבת כלל, כמו בעלי חיים ומעות ונרות וכל מיני מתכיות שאינם כלים, וכן מה שיחוס עליהן לבלי להשתמש בהם רק בדברי איסור המיוחדים להם, כמו סכין של שחיטה ומסר הגדול וכיוצא בהם, וזה נקרא "מוקצה מחמת חסרון כיס", וכן מוקצה דדחייה בידים, בכולהו מודה ר"ש:

סעיף ח

אלא מהו זה המוקצות שנחלקו בו ר"י ור"ש והלכה כר"ש? זהו בדבר שראוי לתשמיש עתה, אלא שיש עליו מוקצה בפועל או בשם, כגון מוקצה מחמת מיאוס, כמו נר של חרס שהדליקו בו בחול דהוא מאוס, וכן מוקצה מחמת אוצר, וכן דבר שמלאכתו לאיסור לעשות בו מלאכת היתר, ואיפסקא הלכתא כר"ש, דדבר שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו או צורך מקומו. ומה שאסור מחמה לצל משום דאין להאדם צורך בזה, והוי כצרורות ועפר ... ויש שני מוקצות דר"ש מודה בהו – במוקצה מחמת מצוה, ובבסיס לדבר האסור, והיינו הנר בשעה שדולק, מפני שהכלי טפל להשלהבת בעודה בו [רש"י מ"ז. ד"ה לדבר] וזהו שאמרו בגמרא [מ"ה]. אין לך מוקצה לר"ש אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק, הואיל והוקצה למצותו והוקצה לאיסורו, כלומר שיש בו שני מוקצות: מוקצה מחמת מצוה, דנר שבת הוה מצוה, ומוקצה מחמת איסורו, והיינו שנעשה בסיס להשלהבת שהיא מוקצה גמורה, ומזה למדנו כל מיני בסיס לדבר האסור כמו שיתבאר בס"ד:

סעיף ט

האמנם דבר אחד יש שנחלקו ר"י ור"ש והלכה כר"י, וביאר הבה"ג הטעם משום דגם ר"מ ס"ל כר"י והו"ל ר"ש יחיד במקום רבים, והיינו במוקצה דבין השמשות, כגון נר שדלק בין השמשות וכבה, דס"ל לר"י מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, ור"ש ס"ל דכשנסתלקה המוקצה מותר, ובזה הלכה כר"י. וז"ל הבה"ג ... "ולית הלכתא כר"ש בנר שהדליקו בה באותה שבת הואיל ושוו ר"מ ור"י להדדי בכירה, והו"ל יחיד במקום רבים" עכ"ל וכ"כ שם בפכ"ד דבכולי הלכה כר"ש לבד מזה ע"ש וזהו כללי דיני מוקצה והפרטים יתבארו בס"א אלו בס"ד: